

bedrijven aan Seyss-Inquarts *Beaufragten*, dat laatste via de Kamers van Koophandel. Ook al die door het bedrijfsleven in te dienen lijsten zouden door Liese's bureau worden beoordeeld en dat bureau zou dan bepalen in hoeverre de verzoeken tot vrijstelling zouden worden ingewilligd. Wij merken hierbij nog op dat de voor het bedrijfsleven geldende procedure pas in januari bekend werd toen niet alleen de georganiseerde illegaliteit, t.w. de Contact-Commissie der illegaliteit, maar ook de regering haar standpunt had bepaald en bekendgemaakt: aan de Liese-*Aktion* mocht op geen enkele wijze medewerking worden verleend.

Het standpunt van de illegaliteit werd zowel door een principiële als door een tactische overweging bepaald. De principiële: het aanvragen van vrijstellingen en het aanvaarden van de nieuwe Liese-*Ausweise* betekende dat men allen die geen *Ausweis* zouden ontvangen, als het ware zou hebben vrijgegeven voor de 'totale Kriegseinsatz', welke zonder twijfel met grote ontberingen gepaard zou gaan en waarvan het effect zou kunnen zijn dat er méér Geallieerde militairen zouden sneuvelen. De tactische: het zag er niet naar uit dat de *Wehrmacht*, als de Liese-*Aktion* een fiasco werd, voldoende krachten ter beschikking kon stellen om tot nieuwe grootscheepse razzia's over te gaan, anders gezegd: een algemene weigering om aan de Liese-*Aktion* mee te werken hield slechts een beperkt risico in. Daar kwam dan nog bij dat de illegaliteit allerminst overtuigd was van de waarde van de Liese-*Ausweise*: wist men nu in het vijfde bezettingsjaar nog niet dat men op toezeggingen van de bezetter geen staat kon maken? En toonde het feit dat van september af bij de razzia's geen rekening was gehouden met alle vroeger verleende *Ausweise*, niet aan dat de bezetter, zodra het in zijn kraam te pas kwam, ook door de Liese-*Ausweise* een streep zou halen?

Diametraal tegengesteld was het standpunt van Hirschfeld en Louwes en van een aantal grote werkgevers als wier woordvoerder Stikker optrad, de directeur van de Amsterdamse Heineken Brouwerij, die, zoals wij in het vorige hoofdstuk vermeldden, medio oktober in de aardappelrooi-actie nauw met Hirschfeld en Louwes had samengewerkt; de houding welke Stikker zou innemen, zou overigens van bijzonder belang kunnen zijn omdat hij in het kader van de voorbereiding van de Stichting van de Arbeid in regelmatig contact stond met topmannen van de 'oude' vakcentrales en van de 'oude' organisaties van ondernemers.

Hirschfeld, Louwes en Stikker dan vreesden (die vrees leefde vooral bij Louwes) dat een weigering om aan de Liese-*Aktion* medewerking te verlenen tot volstrekt wilde Duitse razzia's zou leiden waardoor de voedselvoorziening van de steden in het westen nog meer schade zou